

statim censura incurratur, quod repugnat posteriori parti, in qua conceduntur octo dies sub conditione restituendi. Et respondet, vel priorem partem intelligi, quando progressum est ad injuriam personalem, posteriorem vero ad injuriam realem seu in bonis externis; vel certe priorem respicere tempus futurum, posteriorem vero respicere tempus illud, in quo condita est constitutio, id est, ad injurias, quæ jam tunc erant factæ prætextu talis licentiæ. Sed hoc posterius non habet fundamentum in textu, et procedit ex falso fundamento; nam inter illas duas partes nulla est repugnantia. Male enim infertur ex priori conditione, statim ac res non est integra, incurri censuram, si licentia non est revocata; nam hoc in textu non dicitur, nec ex negatione sequitur affirmatio. In priori ergo conditione solum dicitur, ut non incurratur excommunicatio, si, re integra, licentia revocetur; unde certum est, quamdiu res est integra, excommunicationem non incurri, quia semper durat status, in quo revocari potest absque censura. Quando vero incurratur censura, postquam ex vi talis licentiæ non revocatæ ad injuriam progressum est, non explicatur in illa prima conditione; neque ex illa potest sufficienter colligi; nam ad hoc addita est secunda limitatio, quam propterea censeo respicere totum tempus futurum. Tamen, quia in illa secunda limitatione expresse dicitur, *vel si ad bonorum captionem occasione ipsius licentiæ sit processum*, ideo hæc secunda moderatio solum videtur adhiberi, quando executio licentiæ solum circa bona externa, et non circa personam facta est; et ideo quoad hoc vera manet sententia Glossæ, quod in injuriis personalibus statim incurratur hæc censura sine mora octo dierum, quia in eis textus ille non concedit hanc moram seu moderationem. Et ita senserunt Cajetanus, cap. 36 de Excomm., et Navarrus, in Summ., cap. 27, num. 99. Meritoque ita factum est, quia injuriæ personales graviores sunt, difficiliusque habent remedium, et satisfactionem.

4. *Secunda actio ob quam censura hæc incurritur.* — Alia actio, ob quam illa excommunicatio imponitur, est usus talis licentiæ; non enim solum qui licentiam concedit, sed etiam qui illa utitur, hanc excommunicationem incurrit, ut in textu habetur; et intelligendum est de usu includente executionem, et consummatam actionem aliquam ex eis, quæ ibi numerantur, quæ sunt, *occidere,*

capere, aut gravamen aliud inferre talibus personis, vel in se ipsis, vel in bonis suis, aut suorum. Unde, si quis prætextu talis licentiæ aliquid hujusmodi facere tentet, donec illud perficiat, non incurret hanc censuram. Et quoad gravamen in bonis, existimo locum habere priorem moderationem, quæ declarata fuit de eo, qui licentiam dedit, etiam in illo qui ea usus est, scilicet quod non statim incurrat censuram, sed post dies octo, si intra illos sublata bona non restituerit, aut pro eis non satisfecerit. Quod patet tum a simili vel majori ratione; tum ex illo verbo textus, *Eadem quoque sententia, etc.*; ergo cum eadem moderatione explicanda est in subsequenti casu, cum illius capax sit, et odiosa sententia, quantum verba permiserint, lenienda sit.

5. *Tertius modus quo censura hæc incurritur.* — *Incurratne hanc censuram qui alterius crimen ratum habet.* — Tertio loco additur generalis clausula, qua extenditur illa excommunicatio ad omnes, qui tale delictum commiserint propria auctoritate absque aliqua licentia; ac merito, quia non minor est malitia in sic operante, quam in aliis; imo major esse in hoc videtur, quia et sibi licentiam facit, et delictum per se exequitur. Nihilominus adhibenda est limitatio illa de conditione restituendi infra octo dies; nam ratio facta hic etiam locum habet. Dubitat vero Glossa ibi, quando inferior hoc exequitur sine licentia superioris, vel post licentiam revocatam, et postea superior factum ratum habeat, an excommunicationem hanc incurrat. Et respondendum censet juxta distinctionem cap. Cum quis, de Sent. excomm., nam si inferior id fecerit nomine alterius, alter postea ratum habens excommunicationem incurrit, quia talis rati habitio retrotrahitur, et mandato seu licentiæ æquivalere censetur. Si vero delinquens non percussit nomine alterius, sed suo, tunc licet alius approbet, et in eo peccet, non tamen incurrit, quia nemo proprie ratum habet quod ejus nomine non est gestum. Et quoad hanc posteriorem partem res est indubitata, quia est favorabilis. Quoad priorem vero, quia odiosa est, potest dubitari, quia illud cap. Cum quis, loquitur specialiter in casu ejus, qui violenter manus in clericum injicit; et ideo non videtur extendendum ad casus similes. Accedit, quod in dict. cap. Quicumque, distincte fertur hæc excommunicatio in dantem hanc licentiam, exequentem, et sine licentia operantem, et

respectu primi solum fertur, quando licentia antecedit delictum, et non revocatur antequam delictum fiat; ergo illa excommunicatio extendenda non est ad rati habitioem post delictum subsequutam, quia licet hæc rati habitio quoad alios effectus mandato æquiparetur, et ideo ad illam extendatur pœna lata in mandantem, præcipue quando id in jure exprimitur, nihilominus quando lex non solum id non exprimit, verum etiam requirere videtur conditionem contrariam, scilicet quod licentia antecedit delictum, non est talis pœna extendenda. Ac propterea hæc pars videtur mihi satis probabilis, quamvis alia propter similitudinem rationis probabilitate non careat.

6. *Primum notandum circa delictum hujus censuræ.* — Præterea circa gravamen, propter quod incurritur hæc censura, advertenda sunt nonnulla. Primum, necessarium esse, ut gravamen illud sit illatum per actionem injuriosam. Ita Cajet. et Navarrus. Et colligitur ex textu, tum ex illis verbis, *Occidendo, capiendo, etc.*, quæ actionem injuriosam significant; tum ex illis, *Nisi restituerit, satisfecerit, etc.*, nam hæc etiam injustitiam factam supponunt. Unde, si aliquis amicitiam signa, vel commoda, et gratuita dona, etiam conferri solita, alteri deneget hoc titulo, quod censuram in eum tulerit, aut latam observet, non incurret hanc excommunicationem; nam, licet hoc sit onerosum tali personæ, et, late loquendo, gravamen dici possit, non tamen est injuriosum, sed ad summum contra charitatem vel amicitiam. Et eadem ratione, si quis a tali persona rigore petat quæ sua sunt, quæ fortasse alias non peteret, vel si indictam, aut pœnam justam delicti procuret absque injuria per competentem judicem, non incurret, ob eandem causam.

7. *Secundum notandum circa idem gravamen.* — *Qui sui ibi dicantur.* — Deinde est observandum, non solum prohiberi, et puniri has actiones, si fiant contra judicem ferentem talem sententiam, sed etiamsi fiant contra eum, qui occasionem præbuit ferendi censuram, scilicet petendo, denunciando, vel quid simile. Item si fiant contra eum, qui observat talem sententiam, vel qui ratione illius communicare non vult cum sic excommunicato; omnia enim hæc in textu exprimuntur. Et ratio est, quia omnibus his modis fit injuria Ecclesiasticæ potestati aut libertati. Et intelligendum hoc censeo de sententia juridice prolata, ita saltem ut valida sit, nam illa est

vera sententia, licet aliquam injustitiam contineat, nam textus ille generaliter loquitur de sententia censuræ. At vero, si sententia sit nulla, qui ratione illius aliquam injuriam intulerit dictis personis, non incurret hanc censuram, quia illa sententia non est sententia in re, sed nomine tantum. Denique extenditur hæc actio, non solum si fiat circa has personas, sed etiam circa bona ipsarum vel suorum. Qui autem comprehendantur suorum nomine, explicat Navarrus ex Joanne Andrea, Cajetano, et aliis, esse in primis omnes personas, quæ sunt de familia, deinde omnes cognatos, item amicos, vel alia simili ratione conjunctos, v. gr., magistrum, discipulum, etc. Ac denique quoties unius gravamen rationabiliter redundat in alterum, et hoc respectu fit; nam, ut recte ait Cajetanus, hæc lex quoad hanc partem favorabilis est; et ejus providentia ac protectio non debet minus extendi, quam impietas offendentium.

8. *De reservatione hujus censuræ.* — Ultimo circa reservationem hujus censuræ advertendum est, non statim, ac incurritur, manere reservatam Papæ, sed sub hac conditione, *Si per spatium duorum mensium in ea permanserint*, ut in eodem textu dicitur. Itaque infra duos menses tolli potest a quocumque alias habente ordinariam, vel delegatam jurisdictionem, quia tunc reservata non est; postea vero, si durat, jam manet reservata, quia ita dispositum est.

Exponitur cap. Eos qui, de Sententia excommunicationis.

9. *Ob quod crimen excommunicatio hæc feratur.* — *Prior textus pars exponitur.* — Secunda excommunicatio sumi potest ex cap. Eos qui, de Sentent. excomm., in 6, ubi sententia excommunicationis Papæ reservata ipso facto innodatur, qui post obtentam absolutionem a priori excommunicatione Papali sub conditione comparendi coram Summo Pontifice, vel satisfaciendi parti lesæ, talem conditionem non implet tempore debito. Circa quam observandum est primo, duas esse partes illius decreti, duosque modos incurrendi hunc censuram. In priori agit de obtinente absolutionem a judice, ut sic dicam extraordinario, ob imminentem necessitatem et urgens impedimentum; et ad hanc partem pertinet prior modus incurrendi hanc censuram; nam illa absolutio non datur, nisi sub onere comparendi, ut supra visum est; et

qui talem conditionem non implet, ex vi illius textus incurrit novam censuram eodem modo reservatam. Hæc tamen reservatio non est propria censuræ latæ a Summo Pontifice; et non censetur veluti nova, sed alteri succedens. Illa enim lex generalis est de omni excommunicatione lata a jure vel ab homine, quando propter necessitatem sublata est ab alio præterquam ab illo, a quo de jure fuerat auferenda; et proportionem servata, si non expleatur conditio comparandi, incurritur nova excommunicatio reservata illi iudici, ad quem absolutio a priori excommunicatione pertinebat. Atque ita fit, ut hæc reservatio non sit propria Summi Pontificis, sed generalis proprii iudicis, ut sic dicam: sed solum quando prior censura pertinebat ad Summum Pontificem, vel per reservationem, vel quia erat ab homine, et lata ab ipso, subsequens excommunicatio illi manet reservata. Ac propter hoc etiam dixi hanc excommunicationem non esse omnino novam, sed alteri succedere, quæ non simpliciter sublata erat, sed sub conditione. Propter quod, ut supra notavi, hæc vocatur interdum in jure eadem cum præcedenti cui succedit.

10. *Exponitur secunda pars ejusdem capituli.* — In secunda vero parte illius textus agitur de eo, qui ab excommunicatione reservata Summo Pontifici, ab eodem vel legato ejus absolvitur cum obligatione comparandi coram Ordinario, vel alio designato ad suscipiendam poenitentiam, et satisfactionem exhibendam parti læsæ; de quo statuit ibi Summus Pontifex, ut qui eam conditionem cum primum potuerit, non impleverit, in eadem sententiam ipso facto incidat eodem modo, quo in priori casu dictum est. Unde sicut prioris excommunicationis absolutio ad Summum Pontificem pertinebat, ita hæc illi manet reservata ex vi illius textus. Circa quam partem solum advertendum est, obligationem comparandi coram Ordinario, non solum personaliter, seu per se ipsum, sed etiam per procuratorem impleri posse, ut annotavit Cajetanus, cap. 69 de Excommunicatione; quod intelligitur nisi in mandato expresse ponatur obligatio personaliter comparandi; tunc enim, cum mandatum sit justum, implendum est ut sonat; alioqui vero non est nobis addenda restrictio. Illud autem verbum, *Quam primum*, moraliter, et prudenti arbitrio intelligendum est; quod in foro exteriori ad iudicem pertinet; in interiori vero, ait Cajet. quem sequitur Navarr., n. 113, ad poenitentem.

Ego vero existimo magis pertinere ad confessorem. Quanquam si poenitens sequitur probabilem sententiam, confessor teneatur illi conformari.

11. *An decisio capituli quoad secundam partem locum habeat in inferioribus Prælatibus.* — Sed quæri potest circa hanc partem, an quod in ea statuitur circa Romanum Pontificem, vel legatum ejus, locum habeat in aliis Prælatibus inferioribus proportionem servata; ita ut si quis absolvatur ab excommunicatione reservata Episcopo, ab eodem, vel ejus vicario, sub conditione satisfaciendi parti læsæ, vel alia proportionali, et hanc conditionem postea non impleat, qui sic fuit absolutus, ex vi hujus decreti iterum incidat in excommunicationem eidem Episcopo reservatam. Et ratio dubitandi esse potest, quia in illo textu sic incipit hæc posterior pars, *Idem statuimus*, etc. Sed in priori parte decisio est generalis quoad omnes Prælatos vel iudices Ecclesiasticos; ergo similis erit in hac posteriori parte, cum idem in ea statuatur. Nihilominus dicendum est, hanc censuram non habere locum, nisi quando præcedens absolutio sub prædicta conditione a Papa, vel legato ejus lata est, quia in textu expresse ita dicitur; nam licet non addatur exclusiva, tamen ipsamet impositio poenæ ac censuræ veluti jure suo illam secum affert, quia non est extendenda ultra casum expressum. Et ita tenent Cajetan. et Navarrus. Quod vero ibi dicitur, *Idem statuimus*, etc., non refertur ad omnes personas prius numeratas, sed solum ad modum reincidendi in similem censuram in casu ibi expresso. Solum est advertendum, quia Pontifex, vel legatus ejus non solum possunt absolvere a censuris sibi reservatis, sed etiam a reservatis Episcopis, et a non reservatis, ideo censuram latam in hac posteriori parte non esse semper reservatam Papæ, sed proportionatam illi, a quo data fuerat absolutio; nam si prior fuit Papalis, etiam subsequens; si vero tantum erat Episcopalis, vel indifferens, similis erit subsequens, quia decretum Pontificis est, ut in eadem sententiam incidat; ita enim dicitur in priori parte textus; et in posteriori hanc vim habent illa verba, *Idem statuimus*.

Excommunicatio ejus, qui Cardinalem offendit, exponitur.

12. *Cap. Felicis, de Pœnis, in 6.* — *Prima textus ampliatio ultra canonem Si quis sua-*

dente. — *De qua insequutione sit textus intelligendus.* — Tertia excommunicatio referri potest ex cap. Felicis, de Pœnis, in 6, quæ fertur contra eos, qui in Cardinalem Ecclesiæ Romanæ manus injecerit violentas, aut illum hostiliter fuerit insecutus; et reservatur Summo Pontifici. Circa quam advertendum est, illam ex parte esse latam in canone *Si quis suadente*, nam Cardinalis sub clerici nomine comprehenditur; unde ex vi illius juris excommunicatus esset Cardinalem percussens, ut in eodem textu significatur. In illo tamen cap. additæ sunt ampliaciones quædam. Prima est, ut hostiliter insequens Cardinalem, etiamsi ad manuum injectionem non perveniat, eandem excommunicationem incurrat; verba textus sunt: *Ex insequutione prædicta, sicut ex injectione manuum violenta ipso facto excommunicationis sententiam quis incurrat*; constat autem ex superius dictis eum, qui insequitur clericum, si eum non assequitur, nec corporale nocumentum illi infert, non incurere censuram illius canonis; est ergo quoad hanc partem censura hic adjecta. Dubitari vero potest, an hæc insequutio intelligatur tantum de physica, ut sic dicam, vel etiam de morali. Physicam insequutionem voco eam, quæ est per cursum seu motum corporalem, ad finem capiendi, aut percutiendi Cardinalem; moralis vero dicitur ea, quæ est per injurias calumnias, falsa testimonia, vel similibus modis, etc. Dicendum ergo est, hic esse sermonem de reali insequutione et physica, ut omnes exponunt, et ex proprietate ipsius verbi constat, et ex dicendis amplius patebit.

13. *Secunda ampliatio.* — Secunda extensio est ex parte personarum, nam hæc censura non solum comprehendit facientes, et mandantes, et consilium et favorem dantes; quod commune est censuræ canonis *Si quis suadente*; sed etiam eum, qui postea receptaverit, vel defensaverit scienter eum, qui sic in Cardinalem deliquit; quod est additum in hoc canone, nam in percussione clerici generatim locum non habet; de hac vero extensione dixi plura circa Bullam cœnæ, excommunicatione 11, ubi reliqua fere, quæ ad hoc cap. spectant, declaravi. Solum circa mandantes et consulentes adverte propter talem actum non contrahi censuram, nisi subsecuto effectu, ut sæpe in similibus superius est dictum. Oportet autem in præsentibus diligenter advertere, quænam actio mandetur; nam tres sunt actiones hic primo prohibitæ, scilicet

insequi, capere, percutere; extensio vero fit ad mandantes, vel consulentes quancumque illarum. Inspiciendum ergo est ad actionem quæ mandetur, nam, si illa sequuta est, sufficit. Ut si mandatur insequutio, et alter insequitur, licet non perveniatur ad capturam, incurritur excommunicatio; et sic de aliis. At vero, si una actio imperetur, et imperatus non illam, sed aliam faciat, ut si mandatus capere, percutiat, et non capiat, non puto sufficere, ut mandans incurrat, nisi postea ratum habeat quod suo nomine factum est, juxta eundem textum.

14. *Tertio ampliatio.* — Tertio additur in eodem cap. quædam extensio, vel solemnitas potius huic censuræ, nimirum quod quamdiu in tali contumacia perduraverit, Dominicis et festis diebus, pulsatis campanis, publice denunciatur in omnibus Ecclesiis talis loci, ac vicinarum civitatum, ac diocesium. Per quam denunciationem non multiplicatur censura, sed solum fit ad majorem terrorem, et infamiam. Tandem additur reservatio cum illa exclusiva: *Duntaxat in articulo mortis ab alio possit absolvi*. Ubi statim occurrit quæstio, an hic habeant locum omnes exceptiones positæ circa canonem *Si quis suadente*. Quam in fine hujus disputationis generalius tractabimus. Et deinde quoad modum absolutionis specialiter ab hac censura, adduntur ibi quædam solemnitates seu poenitentiae publicæ, quæ ad forum externum pertinent, et vix credo esse in usu.

15. *Quarta extensio ejusdem textus.* — Ultimo loco, ut constitutio illa ad effectum perducatur, additur in fine illius textus: *Si Princeps, Senator, Consul, vel alius Dominus sive Rector contra præsumptos prædictos dictæ constitutionis tenorem non fecerit observari, tam ipse, quam officiales ejus infra mensem postquam res ad eorum notitiam pervenerit, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant*. Advertit autem Navarrus, ad excusandam hujusmodi excommunicationem, satis esse ante lapsum mensem causam seu processum incipere; quod intelligo dummodo bona fide id faciant, et non animo eludendi censuram et non ultra progrediendi. Adverte etiam hanc ultimam censuram, non esse reservatam. Reliqua, quæ hic desiderari possunt, dicta sunt circa Bullam Cœnæ in loco citato.

Aliæ excommunicationes expediuntur.

16. *Quarta excommunicatio ex cap. Fun-*

*damenta, de Elect., in 6. — Quinta excommunicatio ex cap. Clericis, de Immunit. Eccles., in 6. — Quarta excommunicatio habetur in c. Fundamenta, de Elect., in 6, ubi excommunicantur illi, qui Senatorem Romanum eligunt, Principes aut potentes personas, quæ ibi nominantur. Quæ ad casum pertinet extraordinarium, et particularem, ut bene Navarr. notavit; et ideo in ea explicanda non libet immorari. Sed videri possunt Angelus, *Excommunicatio*, 7, n. 20; Cajet., c. 53; Anton., 3 p., tit. 24, c. 43. Quinto afferri potest excommunicatio lata in c. Clericis, de Immunit. Eccles., in 6, ubi Imperatores, et Reges, et omnes inferiores Principes sæculares imponentes tributa Ecclesiasticis personis, et ipsæ personæ Ecclesiasticæ solventes talia tributa sine Sedis Apostolicæ licentia, excommunicantur censura Papæ reservata. Verumtamen illa censura et constitutio in Clement. 4 de Immunit. Eccles.; quoad partem de personis Ecclesiasticis solventibus hæc tributa, absolute revocatur; quoad alteram vero de Principibus temporalibus imponentibus hæc tributa præcipiuntur observari constitutiones Alexandri, et Innocentii III, in Conciliis Lateranensibus, quæ habentur in c. Non minus, et c. Adversus, extra de Immunit. Eccles. In quorum prima Alexander ipso facto excommunicat eos, qui ea exigunt; ipsis vero Ecclesiasticis personis licentiam concedit, ut absque ulla exactione, communi voluntate Episcopi et cleri possint hæc solvere ad relevandas communes utilitates, vel necessitates, ubi laicorum bona non sufficiunt, et de necessitate, et utilitate satis constat. In posteriori vero Decreto et Concilio addit Innocentius, ut etiam ad hanc posteriorem voluntariam solutionem faciendam consulatur prius Summus Pontifex, ad quem spectat communibus utilitatibus providere. Et similis fere excommunicatio contra exigentes hæc tributa habetur in c. Quamquam, de Censib., in 6. Solumque additur, ut qui illam incurrerit, non absolvatur, donec integre restituerit et satisfecerit. Et in d. cap. Adversus, dicitur non solum teneri ad restituendum Rectorem seu Governatorem, qui talia bona exegit, sed si ipse intra tempus sui regiminis non restituerit, teneri etiam successorem ejus, ut qui succedit in honore, etiam onus participet; ideoque si intra mensem non satisfecerit, in eandem incidit censuram. Nulla tamen in his omnibus, ut dixi, adhibetur reservatio. Additur tamen*

in Bulla Cœnæ Domini, ut tactum, et explicatum est circa clausulam 16 et 17 ejus.

SECTIO IV.

Quæ excommunicationes latæ sint in libris Clementinarum, et summo Pontifici reservatæ.

1. *Prima excommunicatio. — Inquisitores in officio suo delinquentes ex Clement. 4, de Hæreticis.* — Prima ex his excommunicationibus refertur ex Clementin. 4, § Verum, de Hæret., ubi inquisitores, vel qui vices eorum gerunt, seu loco eorum ad illud officium agendum deputantur, si in usu sui officii ita deliquerint, ut odii, gratiæ vel amoris, lucri aut commodi temporalis obtentu contra justitiam, et conscientiam suam omiserint contra quemquam procedere, ubi fuerit procedendum super hujusmodi pravitate, aut obtentu eodem pravitatem ipsam, vel impedimentum officii sui aliqui imponendo, eum quoquo modo præsumpserint vexare, ipso facto excommunicantur (præter Episcopos), et eorum absolutio Papæ reservatur. Episcopis vero pœna imponitur suspensionis per triennium, de qua infra in ultima disput. de suspensione, sect. 5, suspens. 6, dicemus. Nunc solum circa reservationem excommunicationis adverto hic addi illam exceptionem, præterquam in mortis articulo, et ulterius adjungi, et tunc satisfactione præmissa; quod intellige, si vel quantum fieri possit; nam in eo articulo non est absolutio neganda propter ullam impotentiam, ut sæpius est in superioribus dictum.

Excommunicatio contra religiosos administrantes quædam sacramenta exponitur.

2. *Clement. 4 de Privileg. — Quod hujus censuræ subjectum.* — Secunda excommunicatio habetur in Clement. Religiosi, quæ est prima de Privilegiis, ferturque contra religiosos, qui sacramentum unctionis extremæ, aut Eucharistiæ ministrare, vel matrimonia solemnizare sine parochialis presbyteri licentia speciali, vel qui excommunicatos a canone præterquam in casibus ejus a Pontifice concessis absolvunt, vel etiam a sententiis per statuta synodalia aut provincialia promulgatis, seu a pœna et culpa (ut aiunt) absolvere quemquam præsumpserint. Talisque excommunicatio Papæ ibidem reservatur. Circa quam primo advertendum est, solum ferri contra religiosos. Unde, si clerici seculares id faciant, illam non incurrunt; imo, licet aliquis

se fingeret religiosum ut eo prætextu facilius posset ad hæc ministranda admitti, licet peccaret, non incurreret hanc censuram, quia religiosus non est. Incurrunt autem illam, quantum est ex vi illius textus, etiam sacerdotes Societatis Jesu, qui solemnem professionem non emisissent, quia per simplicia vota veri religiosi constituuntur. Item incurrunt illam clerici in militaribus religionibus professi, quia etiam veri religiosi existunt.

3. *An novitii in præsentis nomine religiosorum comprehendantur.* — De novitiis autem, si sacerdotes existant, dubitari potest, nam cum illi fruuntur privilegiis et commodis religionis, videntur etiam his oneribus et pœnis subjiciendi, et quoad hæc omnia communi appellatione religiosorum venire. Atque ita tenet Sylvester cum Cardinali, Angelo, et aliis, verb. *Excommunicatio*, 7, num. 32, et Navarrus, cap. 27, num. 102. Sumuntque argumentum ex cap. Religiosi, § Quamvis, de Sentent. excomm., in 6, quatenus in eo dicitur novitium gaudere favore canonis *Si quis suadente*; qui autem sentit commodum, debet sentire et onus. Sed quidem inefficax est argumentum, tum quia favores majorem ampliationem recipiunt; tum etiam quia favor canonis *Si quis suadente*, magis respicit statum clericalem, quam personam. Unde efficacius argumentum in contrarium videtur sumi ex eodem § 1, quatenus dicitur, novitium in effectu non esse religiosum; cum ergo hæc lex pœnalis contra religiosos feratur, cur ad illos extendatur, cum juxta commune jus potius restringenda sit; nam ex aliis privilegiis et favoribus, ut dixi, non sumitur efficax argumentum, cum jura disponant contraria ratione hæc esse declaranda. Accedit, quod in dict. § significat Pontifex, illam esse specialem extensionem in favorem religionis, etiamsi ex vi verbi, novitius religiosus non sit; ergo inde potius sumitur argumentum ab speciali, quod in casibus similibus id locum non habet. Quare hæc pars videtur in rigore vera, quam videtur tenuisse Petrus de Ancharrano, qui ob similem rationem dixit, hic non comprehendendi conversos religionum, qui tria vota non emittunt, quia vere religiosi non sunt, quamvis fruuntur privilegio canonis *Si quis suadente*, quod etiam verum existimo, quamvis alii auctores repugnent. Similiter verum est, hanc constitutionem non comprehendere eos, qui vitam religiosam agunt in religione non approbata, quia non sunt vere religiosi, quod Sylvester et alii non

negant; unde retorquetur contra eos argumentum; nam etiam hi, qui sunt Deo dedicati et devoti, fruuntur privilegio canonis *Si quis suadente*; ergo sentire etiam debent hoc onus, si argumentum eorum efficax est; vel si non sentiunt, quia veri religiosi non sunt, argumentum illud non est efficax; quod verius est. Et confirmatur ex communi doctrina Panormitan. et aliorum in Rubric. de Regul., in odiosis non venire appellatione religiosi nisi qui tria vota substantialia in religione approbata emittit.

4. *Num soli religiosi exempti sint hujus censuræ subjectum.* — Non tamen necesse est eam religionem habere privilegia exemptionis, ut recte dicunt Angelus et Sylvester, quia hoc non est de substantia religionis, sicut approbatio, juxta cap. unic. de Voto, in 6, et Clement. unic., de Statu monach. Sed aliqui objiciunt Clementinam hanc contineri sub tit. de Privileg., et ideo intelligendam esse de religiosis privilegiatis. Respondetur primo, sensum legis ex verbis ejus sumendum esse, non ex collatione sub tali Rubrica, quæ posterior fuit, et sæpe fit secundum quamdam majorem accommodationem, quamvis non sit adæquata in omnibus; secundo dicitur, religiosos fere omnes gaudere aliquibus privilegiis, licet exempti non sint, et id satis esse, ut lex absolute lata sit in omnes religiosos, ut verba sonant; tertio adjungi etiam potest probabile argumentum, nam si privilegiatos ita punit, multo magis alios.

5. *An comprehendantur etiam fœminæ religiosæ.* — Quæri ulterius solet, an comprehendat tantum viros religiosos, vel etiam fœminas seu moniales; sub nomine enim masculino solet etiam fœmineum comprehendere, ut supra circa can. *Si quis suadente*, dictum est. Atque ita sentit Angelus, et expressius Sylvester. Contrarium tamen tenent Cardinalis et Anchar., quia putant legem hanc dirigi tantum ad religiosos sacerdotes; illi enim tantum solent administrare sacramenta. Et fortasse motivum ferendi hanc legem inde sumptum fuit; tamen in rigore juris standum est verbis ejus. Et ideo credo comprehendere religiosos non ordinatos, quatenus per eos tales actiones exerceri possunt, ut est exhibitio Eucharistiæ, vel concessio indulgentiæ, aut quid simile. Hoc autem addo, quia, si religiosus non ordinatus tentaret inungere, non credo incurrere, quia illud non est sacramentum extremæ unctionis, de quo textus loquitur; quod inferius in simili amplius declarabo.

bimus. Et proportionali modo probabile est comprehendi etiam moniales, quia ratione sexus non excluduntur, ut ratio prioris sententiæ probat; et in aliis par est ratio proportionis servata.

Varii modi quibus religiosi absque censura hujus cap. possunt habere facultatem ministrandi hæc sacramenta.

6. *Primus modus.* — Rursus intelligendus est hic canon de religioso, qui nullam potestatem habet hæc administrandi. Nam Pontifex noluit prohibere legitimæ potestatis usum, sed usurpatæ potestatis abusum. Potestatem autem hæc facultas multis modis obtineri, quorum aliqui indicantur in prædict. Clement. Primus est, per specialem licentiam ejus, qui potest illam concedere. Sic enim ibi dicitur: *Non habita super his parochialis presbyteri licentia speciali*, ubi sub parochiali presbytero Episcopus comprehenditur, ut ibi glossa affirmat, quam sequuntur Cajet., Navarrus, et alii, quia habet universaliorem jurisdictionem; et eadem ratione comprehenditur ejus vicarius, quia jurisdictio eadem reputatur, ut in superioribus dictum est. Item licet nominetur presbyter parochialis, ab eo quod frequentius accidit, quamvis non sit presbyter, si est parochus, potest eandem facultatem dare, quia est actus jurisdictionis, non ordinis; sensus ergo est, debere hanc licentiam concedi ab habente potestatem.

7. *Qualis debeat esse licentia hæc.* — Quod vero in illo textu dicitur, hanc licentiam esse debere specialem, dubium generare potest; nam licentia potest dici specialis, aut ex parte personæ cui conceditur, aut ex parte actus ad quem datur, aut ex parte personæ ad quam absolvendam, aut communicandam, vel ungendam datur. Cajetan. ergo, ut hunc scrupulum tollat, dixit mentem Pontificis in eo textu solum esse, licentiam debere esse talem, ut ex ea satis constet dari tali personæ ad talem actum, sive hoc per specialia verba exprimat, sive per generalia, quæ juxta communem usum, talem actum, vel specialem personam comprehendant; ut si parochus licentiam concedat, ut omnes religiosi hujus domus possint Eucharistiam ministrare, licet videatur generalis in verbis, est specialis respectu singulorum. Idem erit, si facultas detur huic personæ ad omnia sacramenta ministranda; vel e contrarij si recipienti detur facultas a paroco, ut ei liceat a quolibet

religioso Eucharistiam accipere, et sic de aliis. Quæ doctrina videtur consentanea intentioni legis, quæ est, ut ministerium parochi non usurpetur sine licentia ejus. At non videtur sufficienter exponere proprietatem illius litteræ, quia sic nihil operatur illud verbum, *speciali*. Et ideo Glossa ibi consulit, ut de personis, conferente et recipiente, et de actu seu sacramento præstando fiat specificatio, quia licet finis legis sit ille, ut ille cum majori certitudine comparetur, videtur ibi talis forma præseribi; quod non est in jure novum, ut facile constat. Quamvis autem hoc sit securius et consultius, addit ibi Joannes Andreas, sufficere, quod exprimat actus sacramenti, et persona specialis vel ex parte recipientis, vel ex parte dantis, quia utroque modo est licentia satis specialis. Imo si actus sacramenti exprimat, licentia est satis specialis, etiamsi ex parte personarum sit generalis. Et hoc sentit Navar. et tribuit dictæ Gloss. Hinc vero inferitur, hanc specialitatem licentiæ, quatenus est speciali jure introducta, non requiri ad alios actus absolvendi a censura, etc., sed ad illos sufficere quamlibet facultatem, quæ veluti ex natura rei satis sit ad jurisdictionem communicandam.

8. *Religiosi, sacramenta ministrantes aliis religiosis, non comprehenduntur.* — Ultimo expendunt auctores in hac clausula particulam illam, *parochiales presbyteri*, ut ex ea colligant hanc legem non procedere, quando religiosi inter se aliquid faciunt quod in ea prohibetur, quia ipsi non sunt subditi parochis, nec Abbates superiores eorum nomine parochorum comprehenduntur; et ideo non oportet distinguere inter religiosos ejusdem vel diversæ religionis, quia eadem est in omnibus ratio, ut notavit Armilla, verb. *Excommunic.*, num. 49. Accedit, quod in illo textu expresse dicitur: *Qui ministraverit clericis, aut laicis*, etc. Quibus verbis non comprehenduntur religiosi, et maxime in materia odiosa, et considerato fine, et circumstantiis illius legis, ut latius dixi loco statim citando, et sentiunt Cajetanus, verb. *Excom.*, c. 64; Navar., c. 27, num. 102.

9. *Secundus modus quo habetur potestas hæc.* — Secundus modus habendi hanc potestatem esse potest per jus commune, vel privilegia religionum, prout in illo textu exprimitur circa absolutionem a censura; subintelligenda vero est in omnibus casibus, quia potestas Pontificis ad concedenda hæc privilegia æque potens est in omnibus. Nec refert,

quod in fine illius textus additur: *Nulla privilegio suffragante*, quia per illud verbum non revocantur, aut impediuntur privilegia concessa, vel concedenda religiosis ad hos actus exercendos, sed solum illud additum est, ut religiosi sic delinquentes incurrant hanc excommunicationem, et denunciandi sint, non obstante quocumque privilegio; quod Glossa ibi notavit, et satis constat ex textu.

10. *Tertius modus habendi eandem facultatem.* — *Dubium.* — Tertio potest religiosus habere hanc potestatem ex vi officii, seu beneficij, ut si sit parochus; nam tunc clarum est posse suis subditis ministrare sacramenta. Sed quid si eos etiam ab excommunicatione absolvat, aut a culpa et a pœna? Item, quid si alienis ovibus sine alia licentia sacramenta ibi prohibita ministret? Glossa ibi dubiam relinquit quæstionem. Navarrus autem sentit hunc non incurrere, citans Felinum, et alios, absque alia probatione; nullamque video sufficientem rationem ad excusandum hunc, cum sit religiosus, et directe agat contra hunc canonem. Nam, quod sit parochus, quid refert, cum revera non utatur officio parochi, sed usurpet illud? Neque etiam refert, quod parochus sit in hoc peioris conditionis, quam non religiosus, quia ille potest hæc facere titulo religionis, quod alius non potest; nam ob hanc causam potius imponitur hæc censura religioso, quam sacerdoti sæculari. Et hanc partem sequitur Sylvester citans Glossam in Clement. 1, de Decimis.

11. *Quartus et quintus modus illam habendi.* — Quarto potest hæc potestas haberi consuetudine recepta et probata, quia hæc dat jus in hujusmodi rebus. Quinto adjungi potest extrema necessitas, quod extra controversiam est in absolvendo ab excommunicatione eum, qui animam agit, et ab alio absolvi non potest. Hæc tamen necessitas non habet locum in solemnizatione matrimonii, aut in absolutione a culpa et a pœna. De Eucharistia vero et extrema unctione res est controversa. Eam vero sufficienter tractavi in 3 tomo, disp. 72, sect. 2, de Eucharistia, et de extrema unctione, in 4, disp. 43, quibus locis nonnulla alia, quæ ad expositionem hujus decreti conferunt, breviter attigi.

Ob quas actiones incurrat censura hæc.

12. *Prima.* — *Quid si religiosus loco parochi matrimonio adsit.* — Deinde observan-

dæ sunt actiones, propter quas imponitur hæc censura, quæ sunt aliquorum sacramentorum administratio, et expresse ponuntur extrema unctio et Eucharistia, de quibus proinde non est dubitatio; deinde additur matrimonium. In quo distinguenda sunt duo, scilicet substantia sacramenti, et solemnitas Ecclesiastica. Et quidem quoad substantiam sacramenti, juxta veriore doctrinam, sacerdos non est minister, sed ipsi contrahentes; et ideo de sacramenti administratione nihil ibi dicitur, sed de solemnizatione, quæ consistit in sacerdotali benedictione, quam sponsi post matrimonium rite contractum publice ac solemniter in Ecclesia recipiunt. Religiosus ergo hoc munus usurpans sine facultate parochi, excommunicationem hanc incurrit. Quoniam vero post Concil. Trident., ad sacramentum ipsum rite conficiendum necessaria est præsentia parochi, ideo dubitari potest, an religiosus nunc usurpans illud ministerium, hanc censuram incurrat; nam illa nunc est quædam solemnitas necessaria in hoc sacramento. Nec refert, quod quando hæc constitutio, et censura lata est, non erat talis solemnitas necessaria ad matrimonium; nam hæc constitutio generaliter prohibet omnem solemnizationem; unde, licet postea illa solemnitas sit instituta, jam ex tunc continetur sub generali prohibitione solemnizandi matrimonium; nam lex generaliter lata complectitur omne tempus futurum, et omnem materiam suis verbis comprehendens. Dicendum nihilominus censeo religiosum non incurrere illam censuram in dicto casu, sed aliter puniri juxta Concilium Tridentinum. Ratio est, quia, licet hæc præsentia sacerdotis dici possit nunc quædam solemnitas matrimonii contrahendi, non est tamen solemnizatio illa, de qua Pontifex in illo textu locutus est, nam sine dubio loquitur solum de illa solemnitate, quam Concilium Trident., sess. 24, vocavit benedictionem sacerdotis; lex autem, præsertim pœnalis, non debet extramentem legislatoris, et verborum significationem, usurperi.

13. *De administratione sacramenti pœnitentiæ.* — *De confirmatione, et Ordine.* — *De baptismo.* — De sacramento autem pœnitentiæ dubium est, an in hac censura comprehendatur. Et ratio dubii est, quia dicit textus: *A pœna et culpa absolvere quemquam præsumperint*, nam absolutio a culpa non datur nisi per sacramentum pœnitentiæ. Nihilominus contraria sententia vera est, et commu-